

КОЛАБОРАЦИОНИСТИЧКА
ШТАМПА У СРБИЈИ 1941–1944

Библиотека
Други светски рат

К њ и г а 2

Уредник библиотеке:
др Александар Стојановић

Уређивачки одбор:
академик Љубодраг Димић
проф. др Мира Радојевић
проф. др Милош Ковић
Мирослав Алага-Богдановић

Рецензенти:
проф. др Дарко Гавриловић
др Зоран Јањетовић
др Драган Алексић

ISBN 978-86-6309-154-2

КОЛАБОРАЦИОНИСТИЧКА ШТАМПА У СРБИЈИ 1941–1944

књига II

Приредио др Александар Стојановић

ФИЛИП ВИШЊИЋ

Београд, 2017.

**„Београдска филмска публика највише
воли веселе музичке филмове“:
Делатност београдских биоскопа
на страницама колаборационистичке штампе**

Милош Војиновић

Правни оквир биоскопске делатности у окупираном Београду

Рат између Краљевине Југославије и Трећег рајха трајао је изузетно кратко. Само једанаест дана након напада Хитлерове Немачке и њених савезника, у згради чехословачког посланства 17. априла 1941. године, опуномоћеници Владе Краљевине Југославије потписали су безусловну капитулацију.¹ Команда копнене војске Трећег рајха већ 20. априла 1941. године успоставила је окупациону војну управу у Србији, самим тим и у Београду и преузела је законодавну, судску и извршну власт.² У Београду је убрзо потом стациониран знатан број војних, обавештајних, техничких и других немачких специјализованих јединица.

Паралелно са преузимањем власти, како би што пре стекла потпуну контролу над окупираном територијом, немачка војна управа предузела је све мере за „нормализацију“ стања у Београду. Започета је санација бомбардованог дела престонице и полако је оживљаван културни живот. Убрзо након престанка ратних дејстава, позоришта и биоскопи отворили су своја врата гледаоцима.³ Истовремено, грађани Београда су позвани да се мирно и што пре врате на своја радна места. Привидна спонтаност била је заправо део добро смишљене тактике немачке војне управе. Немачки циљ је био да територију окупиране Србије економски експлоатишу и да притом што мање немачких трупа буде везано за Србију, како би могле бити употребљаване у борбеним дејствима на другим ратиштима.

Почетни период окупације био је за немачку управу посебно важан јер се управо у тим првим недељама могло очекивати да дође до евентуалног политичког губања и организовања отпора новој власти. Из тих разлога југословенско друштво је требало што меканије и са што мање турбуленција превести у нову политичку ситуацију. Прва биоскопска представа за јавност је организована већ 5. маја 1941 године.⁴ О томе колико је поновна

¹ Велимир Терзић, *Слом Краљевине Југославије 1941*, II том, Београд 1982, 462.

² Александар Стојановић, *Идеје, политички пројекти и праксе владе Милана Недића*, Београд 2015, 100–101.

³ О обнови рада позоришта у Београду види: Василије Марковић, *Театри окупиране престонице*, Београд 1998, 132–176.

⁴ Мар. М. (Марковић Милош), „Београдска публика опет пуни биоскопске дворане“, *Ново Време*, 19. мај 1941, стр. 4.

„нормализација“ живота у престоници била важна најбоље сведочи податак да је јавна биоскопска представа одржана пре него што је законски било уређено функционисање биоскопа као институције, што је било веома неуобичајено за принципе немачке окупационе политике. Делатност биоскопа и приказивање филмова правно је уређено у другој половини маја 1941. године, *Уредбом о раду биоскопа и изнајмљивању филмова*.⁵

Уредба је недвосмислено указивала на карактер немачке управе. Дозволе за рад биоскопа издавао је Војни заповедник. Уредба је прописивала да су све особе заинтересоване за изнајмљивање филмова и организовање биоскопских представа биле у обавези да на немачком језику поднесу молбу. Молбе су садржале личне податке подносилаца, информације о месту где ће представе бити одржаване, као и информације о висини уложеног капитала. Сваки подносилац је био дужан и да приложи писану изјаву којом је потврђивао да ни он нити његова супруга, као и његови заменици и њихове супруге, нису ни Јевреји нити Цигани (тј. Роми, прим. А. С.). У биоскопима је дозвољено приказивање само оних филмова који су прошли цензуру Војног заповедника у Србији. Власници биоскопа су били дужни да пријаве све филмове који су се налазили у њиховом поседу. Према Уредби, изнајмљивање филмова било је могуће само преко фирме „Тесла – Филм АГ“.⁶ Копије у поседу осталих предузећа биле су конфисковане и уништене у великом броју. Уништавани филмови углавном су били америчке, енглеске и француске продукције.⁷

Београдска публика је поново почела да посећује биоскопске сале почетком маја 1941. године, али први филмови у окупираној Србији приказани су још 28. априла у биоскопу *Београд*. Познати престонички биоскоп у новим околностима више није био отворен за Београђане. Био је намењен припадницима немачких оружаних снага и добио је и ново име: *Soldaten kino*.⁸

Број биоскопа који је отворио своја врата гледаоцима у мају 1941. године, био је мањи од броја биоскопских сала који су примали госте пре

⁵ *Лист уредбе војног заповедника у Србији*, бр. 6, 22. мај 1941. Како би уредбу видео што већи број грађана, она је у целости објављена на страницама високотиражног дневног листа „Ново време“, 25. маја. Види: „Војни заповедник у Србији прописао је уредбе о вођењу позоришта, о раду биоскопа и изнајмљивању филмова, о кабаретима и варитетима“, *Ново време*, 25. мај 1941, стр. 6.

⁶ „Војни заповедник у Србији прописао је уредбе о вођењу позоришта, о раду биоскопа и изнајмљивању филмова, о кабаретима и варитетима“, *Ново време*, 25. мај 1941, стр. 6. Мирослав Савковић износи претпоставку да је Тесла – Филм добио овакву дозволу зато што се и пре рата профилисао као дистрибутер филмова немачке производње (Мирослав Савковић, *Кинематографија у Србији у Другом светском рату*, Београд 1994, стр. 53). Током 1941. године дошло је до оснивања нових предузећа која су имала дозволу за дистрибуцију филмова, основани су тада „Југоисток“, „Роса“ и „Унион“. Види: Д. А. „Оснивање филмских завода у Београду“, *Ново време*, 7. октобар 1941, стр. 6. „Југоисток филм“ (*Südost Film*) је током рата постао најважнији дистрибутер филмова.

⁷ Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 34.

⁸ Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 57–58.

изненадног немачког бомбардовања 6. априла. Услед разорности бомбардовања страдали су поједини биоскопи. Мања или већа оштећења претрпели су биоскопи *Коларац*, *Луксор*, *Рекс* и *Корзо*. Носиоцима нове власти није било нарочито тешко да поново покрену рад биоскопа. Не само јер се у складиштима београдских биоскопа нашао велики број филмова, већ зато што су у Београду и пре рата велике филмске компаније пласирале своје филмове и имале сопствена представништва.

Како је рат одмицао број дворана у којима су се одвијале биоскопске представе је растао. Њихов број нам даје за право да кажемо да је биоскопски живот у Београду био богат. Током окупације, у краћем или дужем временском периоду, радили су биоскопи: *Коларац*, *Луксор*, *Рекс*, *Корзо*, *Београд*, *Сити*, *Унион*, *Славија*, *Новаковић I*, *Новаковић II*, *Балкан*, *Касина*, *Уранија*, *Колосеум*, *Метропол*, *Чукарица*, *Дрина*, *Врачар*, *Триглав*, *Палас*, *Душановац*, *Вук Караџић*, *Олимпија* и *Раковица*.⁹

Биоскопи су могли ставити на програм само филмове које је цензурисао и њихово јавно приказивање одобрио немачки Војни заповедник у Србији. Таква ситуација је остала непромењена скоро две године. Фебруара 1943. године донета је *Уредба о уређењу промета филмова*. Како је Други светски рат одмицао и како је ситуација на фронтима постајала све лошија за Трећи рајх, неке обавезе и овлашћења су препуштене домаћим властима, пре свега Министарству просвете и вера.

Од првих дана окупације, све до доношења *Уредбе о уређењу промета филмова*, цензуру је вршио Војни заповедник Србије, тј. његов кабинет. Донета уредба је ситуацију променила и задатак цензуре филмова је од фебруара 1943. године прешао је на Министарство просвете и вера. Приликом првог стављања на репертоар, неког играног филма, власници биоскопа били су обавезни да филм приказују најмање седам дана. Копије културних филмова биле су испоручиване биоскопима бесплатно. Почев од 1. октобра 1943. године, „културни филмови“¹⁰ били су обавезни део биоскопске представе.¹¹ Свака биоскопска представа морала је бити састављена од: недељног прегледа (филмских вести), културног филма, главног филма. Биоскопске улазнице биле су опорезиване.¹²

Плате особља у свим биоскопима морале су бити у складу са Уредбом, а уколико је неки власник биоскопа желео да исплаћује више новца,

⁹ Према подацима из биоскопских репертоара објављиваних у дневном листу „Ново време“. Поједини биоскопи су током рата мењали имена, о чему ће бити речи у наставку текста.

¹⁰ Културни филмови данашњом терминологијом најбоље би се могли описати као документарни филмови. Помињу се још и под називима образовни и научни филмови. Више о њима: Константин Шимић, „Културни филмови“, *Филмске новости*, бр. 7, 2. јун 1942, стр. 8.

¹¹ Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 37–38.

¹² Државна такса је износила 20%, а окружна и општинска такса 10%. Један део новца одлазио је у тзв. „Позоришни фонд“, одакле је новац одлазио за поправку позоришта и набавку нових реквизита (Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 38).

морао је претходно да добије одобрење од Комесаријата за цене и наднице. Плате су се кретале од 3.500 динара, колико су зарађивали пословођа и први руководилац у премијерним биоскопима, па до 800 динара, колико је зарађивао чистач у неком од репризних београдских биоскопа.¹³ Радницима и запосленима у биоскопима припадао је, осим плате, додатак на скупопћу у износу од 20 % за удате и ожењене, односно 10 % за неудате и нежењене, као и дечији додатак за дете до 18 година старости, у износу од 200 динара. Током читавог трајања окупације рад биоскопа био је под строгим надзором, како немачке окупационе управе, тако и министарства владе Милана Недића, која су, како је рат одмицао, формално добијала више овлашћења него што је то био случај 1941. или 1942. године.

Ђирилични титл и нови називи биоскопа

<i>Уранија</i>	Постаје	<i>Златибор, па Јадран</i>
<i>Корзо</i>		<i>Србадија</i>
<i>Триглав</i>		<i>Савамала</i>
<i>Новаковић I</i>		<i>Опленац I</i>
<i>Новаковић II</i>		<i>Опленац II</i>
<i>Колосеум</i>		<i>Двор</i>
<i>Унион</i>		<i>Косово</i>
<i>Рекс</i>		<i>Шумадинац</i>
<i>Метропол</i>		<i>Таково</i>
<i>Касина</i>		<i>Нова Европа</i>
<i>Сити</i>		<i>Теразије</i>
<i>Луксор</i>		<i>Нова Србија</i>

Надлежна министарства Недићеве владе, по узору на немачке окупационе снаге, нису пропустила да увиде значај биоскопа као средства ширења и пропагирања одређене политике.¹⁴ У складу са политиком обнове националне културе,¹⁵ коју је водила влада Милана Недића, током лета

¹³ Исто, стр. 36.

¹⁴ Детаљан опис културне политике владе Милана Недића и посебности и биографије њених посленика види у: Александар Стојановић, *н. д.*, стр. 187–284; Види и: Бранко Петрановић, *Србија у Другом светском рату*, стр. 484–494; Велибор Јонић, *Проблеми наше духовне оријентације*, Београд 1943.

¹⁵ Види: Маријана Мраовић, „Драга браћо и сестре, говори вам ваш брат армијски генерал Милан Недић – пропаганда владе Милана Недића“, *Колаборационистичка штампа у Србији 1941–1944*, стр. 89–126; Александар Стојановић, „Наша духовна оријентација – национална и културна политика владе Милана Недића и питање `преображаја` на страницама колаборационистичке штампе“, *Колаборационистичка штампа у Србији 1941–1944*, стр. 191–214.

1942. године дошло је до планске измене назива биоскопских дворана. На основу репертоара објављиваног у „Новом времену“, ту промену је могуће испратити. Српски топоними су мењали интернационалне.¹⁶

Поново у складу са пропагираном културном политиком владе Милана Недића, у децембру месецу покренута је иницијатива да се, услед мучења грађана са „туђим писмом“, омогући увођење ћириличног писма у биоскопске сале.¹⁷ Убрзо се почело са припремама за увођење ћириличног титла.¹⁸ Први пут ћирилични титл нашао се на биоскопском платну 18. јануара 1944. године.¹⁹

Новински извештаји о раду београдских биоскопа

Најдетаљнији репертоар београдских биоскопа редовно је излазио на странама дневног листа „Ново време“. Овај лист, основан непосредно након формирања комесарске управе на челу са Миланом Аћимовићем, од свог првог броја 16. маја 1941. године доносио је детаљне информације о биоскопском репертоару и о биоскопској делатности. Током трајања окупације биоскопски репертоар објављивали су и дневни листови „Обнова“, „Општинске новине“ (не у свим бројевима) као и недељник „Понедељак“. У првом броју „Ново време“, 16. маја 1941. године, објављен је и први биоскопски репертоар.²⁰

Биоскоп:	Филм на програму:
<i>Сити</i>	Певач заводник
<i>Унион</i>	Мајчина љубав
<i>Славија</i>	Мајчина љубав
<i>Новаковић I</i>	У царству љубави
<i>Новаковић II</i>	Компромитована невеста
<i>Балкан</i>	Ја сам Себастијан От
<i>Касина</i>	Звезда из Рија

Биоскопски репертоар за 16. мај 1941. године.

¹⁶ О промени имена биоскопа пише и Мирослав Савковић. Види: Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 57. Из књиге Мирослава Савковића је преузета и горенаведена табела.

¹⁷ Непотписани чланак, „Сви филмови добиће натписе у чистом српском језику: Зашто нисмо имали у биоскопима натписе са српским писмом и на српском језику“, *Ново време*, 12. децембар 1943, стр. 4.

¹⁸ Непотписани чланак, „Кроз месец дана гледаћемо прве филмове ћирилицом: Језичка обрада филмских натписа поверена је Милану Димовићу“, *Ново време*, 19. децембар 1943, стр. 4.

¹⁹ Непотписани чланак, „Свечана претстава првог филма са натписима исписаним ћирилицом“, *Обнова*, 18. јануар 1944, стр. 5. Непотписани чланак, „Једна значајна филмска приредба у Београду – јуче је за претставнике културно – просветног живота приказан први филм са српским натписима“, *Обнова*, 19. јануар 1944, стр. 5.

²⁰ „Биоскопски репертоар“, *Ново време*, 16. мај 1941, стр. 5.

„Ново време“ је објављивало биоскопски репертоар све до последњег одштампаног примерка 5. октобра 1944. године, када је у последњим данима немачке окупације чак тринаест биоскопа приказивало филмове.²¹ Упркос приближавању ослободилачких снага и томе што је „Ново време“ тада имало само две стране, репертоар је и даље објављиван и биоскопи су радили.

Поред биоскопског репертоара „Ново време“ је доносило и бројне текстове који су говорили о новостима из света филма. У складу са политичком ситуацијом и окупацијом, вести су пре свега биле о немачким достигнућима у филмској индустрији.²² Читаоци „Новог времена“ су могли читати и текстове о новим филмовима, где је посебна пажња посвећивана немачкој филмској продукцији. Текстови су доносили и новости о новим техничким достигнућима примењиваним у кинематографији, поново углавном о немачким изумима. Понекад, такве вести су се односиле и на домаће филмације.²³

Штампа је доносила и вести о приватном животу највећих звезда немачког филма. Како би додатно промовисали немачки филм, али и организовали квалитетну разоноду за сопствене трупе, немачка окупациона управа током рата угостила је у Београду знатан број немачких филмских звезда, што је домаћа штампа помно и педантно пратила.²⁴ Важно је приметити, да услед велике пажње која је у штампи придавана филму и раду биоскопа, колаборационистичка штампа није само један од извора који сведоче о културном животу у окупираном Београду, већ је најважнији и незаобилазан извор информација за све истраживаче који желе да стекну увид у овај важан сегмент живота у окупираном Београду.

Часопис „Коло“ је редовно доносио детаљне описе нових филмова. Понекад и месецима пре него што би се описана филмска остварења појавила у београдским биоскопима, читаоци Кола су били упознати са новим филмским остварењима. За разлику од „Новог времена“ које је често доносило ауторске текстове и домаћу филмску критику, текстови у „Колу“ су били без потписа и највероватније су представљали преводе са немачког језика. Часопис је престао да доноси новости о филму након априла 1944. године.

²¹ „Биоскопи“, *Ново време*, 5. октобар 1944, стр. 1.

²² Види нпр: „Двадесет и пет година рада УФЕ“, *Ново време*, 2. март 1943, стр. 4 – где се говори о значају УФЕ и о новој „агфа-колор“ технологији.

²³ Мар.(ковић), М.(илош), „У Београду је уређен модеран филмски атеље за тонска снимања“, *Ново време*, 14. март 1943, стр. 5.

²⁴ А. М. Тодоровић, „Паула Весели воли Београд и Србе“, *Ново време*, 22. јануар 1944, стр. 3; „Лили Валдмилер-Београд је диван оквир за филм“, *Ново време*, 6. фебруар 1944, стр. 4; „Илзе Вернер стигла у Београд“, *Обнова*, 29. март 1944, стр. 4; „Немачке филмске звезде гостују у Београду-У Београду гостују Едита Клаунда и Ерика Хелике“, *Обнова*, 3. октобар 1942, стр. 4; „Маргит Симо и Урсула Дајнерт у Београду“, *Ново време*, 22. септембар 1943, стр. 4; Г.(ордић), З.(оран), „Филмска звезда Шарлота Суза игра ових дана на бини у Београду: Разговор са славном глумицом и њеним партнером Тео Шалом“, *Ново време*, 4. март 1942, стр. 4. Као што се може приметити, велики број немачких глумаца посетио је Београд током између 1941. и 1944. године.

Власници београдских биоскопа су на различите начине покушавали да привуку публику и да остваре зараду. Тако је биоскоп *Србадија* од 15:00 до 21:00 приказивао краткометражне филмове без икакве паузе. Поједини биоскопи покушавали су и да зараде тако што би продали већи број карата него што је било седећих места. Овакве ситуације нису биле ретке.²⁵ Испоставило се да су биоскопи пословали добро, што је подстакло више десетина ђака да почну да се баве препродајом карата. Ускоро су били ухапшени.²⁶ Овај покушај зараде убрзо је донео консеквенце, тако да је свим ученицима био забрањен приступ биоскопима у наредних петнаест дана. О свим згодама и незгодама штампа је педантно информисала читалачку публику.²⁷

Новинари који су писали о филму, као и целокупна колаборационистичка управа, нашли су се у парадоксалној ситуацији у којој су морали да опишују тренутно стање као пут којим српски народ иде ка напретку и оздрављењу. Тако су и новинари који су пратили рад биоскопа благонаклоно говорили о кратком документарном филму „Боље рат него пакт“. У непотписаном тексту стајало је: „Заразна клица кобног 27. марта учинила је своје. Није се радило у интересу нације и народа, већ у интересу туђе воље и туђих осећања“. Аутор је додао да је након тешких искушења тада „поново пружена могућност да српски народ у европској заједници задобије место које му, по његовим традиционалним витешким осовинама припада“.²⁸

Биоскопске представе у београдским биоскопима даване су током читавог дана. Најранија пројекција је почињала понекад већ у 10:00 часова, док су последње пројекције биле у 19:00 часова.²⁹ Грађани из предграђа углавном су избегавали последње пројекције због полицијског часа. У „Новом времену“ објављен је 31. јануара 1943. године за истраживаче веома вредан чланак. У тексту су се налазили статистички подаци о раду биоскопа. Истакнуто је да у том тренутку у Београду и у његовој околини радио 21 биоскоп, од којих је 6 било премијерно. Београдске биоскопе дневно је посећивало између 12.000 и 15.000 гледалаца, а недељом се број повећавао на 25.000 до 30.000 посетилаца.³⁰ Просечно биоскопе је сваког

²⁵ „Ново време“ је извештавало: „Ако човек дође 10 минута пре почетка представе, мора да буде Херкулес, па да не уђе у дворану изгужван, а понеки пут исцепан. Неколико стотина људи навали на врата, и настаје гужва, вика, вриска због исцепаних чарапа или несносне гурњаве, а по неки пут чак и туча. Међутим права битка настаје тек унутра.“ Д. В. „Зашто се у свим биоскопима не нумеришу места?“, *Ново време*, 14. април 1942, стр. 5.

²⁶ Д. С. В. „Хватање препродаваца биоскопских улазница – међу препродавцима ухаћено је и 36 ђака“, *Ново време*, 26. јануар 1943, стр. 4.

²⁷ Непотписани чланак, „За 15 дана забрањено посећивање биоскопа ученицима средњих и средњих стручних школа“, *Обнова*, 18. фебруар 1943, стр. 4.

²⁸ „Филм Боље рат него пакт приказује се у биоскопима“, *Ново време*, 10. јун 1942, стр. 4.

²⁹ На основу репертоара објављеног у листу „Ново време“. Током 1941. године последње пројекције су биле у 17:00, а током лета 1942. Године дошло је до промене и последње пројекције почињале су у 19:00 часова.

³⁰ М. Мар. (Милош Марковић), „Мало статистике: Филмски живот Београда“, *Ново време*, 31. јануар 1943, стр. 5. Посећеност биоскопа скакала је недељом, јер је током окупације радна недеља обухватала и суботу.

радног дана посећивало 5% становника, а тај број је растао на преко 10% недељом.³¹ Судаћи према подацима с почетка 1943. године, може се приметити да су Београђани током окупације изузетно често посећивали биоскопе.³² Уколико узмемо у обзир овакву посећеност биоскопа и чињеницу да су напади на припаднике немачке војске у Београду до септембра 1942. били веома ретки, а од тада „престаје сваки вид оружане борбе“,³³ намеће се важан закључак. Иако су се ћелије илегалца нашле под ударом како Гестапоа тако и Специјалне полиције, оваква посећеност биоскопа и апсолутна неоспореност немачке власти у Београду показује да су немачке окупационе власти кроз забавне и културне активности, самим тим и кроз биоскопе, успешно извршавале један од својих циљева – ефикасну пацификацију становништва.

Време доминације немачке кинематографије

У првим недељама након обнове рада биоскопа публика је имала прилике да види оне филмове који су се затекли код дистрибутера у време отпочињања рата. Репертоар је био ревидиран. Филмови произведени у земљама са којима је Трећи рајх био у рату нису пуштани. Чак и у времену када Немачка и САД још увек нису били у сукобу, филмови произведени у САД нису пуштани, изузев једног. У биоскопу *Колосеум* од 1. до 20. октобра 1941. године приказиван је дугометражни цртани филм „Снежана и седам патуљачка“, који је произведен у САД. Порекло филма није помињано.³⁴

Током лета 1941. године, осим „Тесла–филма“, у Београду су почеле са радом и друге фирме које су са бавиле дистрибуцијом филмова: „Југоисток–филм“, „Роса“, и „Унион“.³⁵ Новоосноване фирме углавном су биле специјализоване. Тако је „Југоисток–филм“ био директна Уфина филијала и ускоро ће преузети примат по броју увезених филмова, „Роса филм“ је увозила мађарске филмове, „Унион филм“ се бавио увозом француских, шпанских и италијанских филмова. „Дунав–филм“, који је основала група

³¹ Ови проценти се могу израчунати уколико број посета биоскопима упоредимо са бројем становника града Београда, који је према немачком попису из маја 1941. године имао 253.729 становника. Биоскопе је у току радне недеље посећивало између 12.000 и 15.000 људи свакога дана, односно између 4.7% и 5.9% становника. Недељом, број гледалаца се кретао између 25.000 и 30.000, односно недељом је биоскопе посећивало између 9.8% и 11.8% становника. Види: „Попис“, *Ново време*, 25. мај 1941, стр. 2.

³² У штампи је наведен и податак који се односи на територију читаве Србије. Наведено је да је током 1942. године у Србији биоскопе посетило осам милиона гледалаца. Види: „Кроз месец дана гледаћемо прве филмове ћирилицом: Језичка обрада филмских натписа поверена је Милану Димовићу“, *Ново време*, 19. децембар 1943, стр. 4.

³³ Раде Ристановић, *Акције комунистичких илегалца у Београду*, стр. 248–249; Графикон бр. 2.

³⁴ Како је приметио Мирослав Савковић истакнуто је само да је филм урађен по мотивима из бајки браће Грим. Види: Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 57.

³⁵ Мар.(ковић), М.(илош), „Оснивање филмских завода у Београду“, *Ново Време*, 7. октобар 1941, стр. 6.

Италијана, се фокусирао на увоз филмова из Италије. На почетку је све функционисало врло успешно, међутим како Немци нису желели никакве филмове осим својих, чак ни италијанске, немачка окупациона управа убрзо поставља свог човека на чело фирме, и тако добија потпуну контролу над предузећем. Овако организован промет филмова, гарантовао је репертоар који је сасвим одговарао немачким окупационим властима.³⁶

Немачка доминација у српским биоскопима потврђена је и покретањем специфичног магазина: „Филмских новости“, које је издавало Пропагандно одељење „Југо-Исток филма“ а. д. Издавач је „Филмске новости“ означио као „повремене филмске информације“, а магазин је спорадично излазио од јесени 1941. године до краја окупације.³⁷ Садржај су углавном чиниле богато

илустроване најаве нових немачких филмова као и прилози о актуелним немачким филмским звездама. Будући да ниједан текст није био потписан, можемо претпоставити да је реч о преношењу садржаја из немачке штампе или из рекламних билтена немачких филмских компанија. Магазин „Филмске новости“ је био технички импресивно опремљен и сигурно је стварао веома афирмативан утисак о немачкој филмској индустрији.

Биоскоп *Београд* је одмах по окупацији намењен припадницима немачке оружане силе. Биоскоп је добио и ново име – *Soldatten kino*. Предратни биоскоп *Београд* није током читавог рата био намењен искључиво за припаднике немачке војске.

У месецима који су уследили, немачки филмски гигант, фирма „Уфа-филм“, закупила је биоскоп, па је и назив промењен у *Уфа-филм театар*.³⁸ Реновирање, које је финансирао „Уфа-филм“, завршено је 29. октобра 1942. године, а окупирани Београд добио је без сумње најрепрезентативнију биоскопску дворану, која је била намењена премијерама нових филмова.

³⁶ Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 53–54.

³⁷ Нажалост, у Србији не постоји сачуван комплет свих објављених издања овог магазина. Сачувани примерци налазе се у Народној библиотеци у Београду. Лист је до 1942. године излазио латиницом а потом ћирилицом. Од 1942. године уредник листа био је Константин Шимић, а већина бројева објављена је без информације о датуму излажења.

³⁸ Немачка филмска кућа УФА основана је 1918. године. Након 1933. године и доласка национал-социјалиста на власт у Немачкој УФА је национализована и све до 1945. године била је под строгим државном контролом. Због значаја филмске пропаганде, имала је посебно место у плановима Министарства за јавно просвећивање и пропаганду (*Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda*) Јозефа Гебелса. Види: Klaus Kreimeier, *The Ufa Story: A History of Germany's Greatest Film Company 1918–1945*, Los Angeles 1999, pp. 221–229, 255–266; Peter Longerich, *Goebbels: A Biography*, London 2015, pp 328–364.

Дневни лист „Ново време“ је неколико дана за редом обавештавало читаоце о скором отварању новог биоскопа и 29. октобра 1942. године дошло је до отварања биоскопа за грађане. Премијерно је приказан филм у боји, победник венецијанског филмског фестивала, *Златан град* („Die goldene Stadt“³⁹). Дан раније у истом простору филм је приказан за посебне госте. На премијери су присуствовали и представници немачке команде у Србији, чланови Недићеве владе, као и личности из јавног и културног живота.⁴⁰

Слободно можемо рећи да је филм *Златан град* био прави филмски хит у окупираном Београду. Филм Фајта Харлана, који говори о сновима и трагедији младе судетске Немице која жели да живи у Прагу, погледало је 108.000 гледалаца.⁴¹ Поред филма *Златан град*, најгледанији, са преко

100.000 гледалаца, били су филмови *Његова друга младост* („Altes Herz wird wieder jung“) и чувени *Минхаузен* („Münchhausen“) са Хансом Алберсом у главној улози.⁴²

Коларчев народни универзитет је филмске представе организовао у великој сали задужбине Илије М. Коларца. Концепција филмског програма на Коларчевом универзитету предвиђала је приказивање документарних филмова научно-популарног и културно-образовног карактера. „Ново време“ је најавило сарадњу између Министарства просвете и Велибора Јонића са једне стране и филмске куће „Југоисток“ са друге. Коларчевој задужбини су документарни филмови, намењени ученицима, уступани под посебним повољностима.⁴³ Пројекције су

Ханс Алберс као Минхаузен
(„Филмске новости“, бр. 16, стр. 3)

понекад пратила и додатна предавања. Тако је 1. јуна 1942. године, предавање о „Шпијунажи и петролеју“, одржао новинар Л. К. Скореп. Скореп је као новинар „Новог времена“ са Бликог истока и из централне Азије слао

³⁹ Сви преводи назива филмова на српском језику су преузети са репертоара обављеног у штампи.

⁴⁰ „Успех филма у бојама 'Златан град' свечана премијера у Уфином филм-театру 'Београд', *Ново време*, 30. октобар 1942, стр. 4.

⁴¹ Мар. М. (Марковић Милош), „Филмски живот Београда“, *Ново време*, 31. јануара 1943, стр. 5. Филм је детаљно описан у часопису „Коло“ (види: „Златни град“, *Коло*, број 1, 3. јануар 1942, 1, стр. 16).

⁴² О прожимању Алберса са ликом Минхаузена: „Ханс Алберс као 'Минхаузен': Ова улога сам ја – а ја сам моја улога!“, *Филмске новости*, бр. 16, стр. 3.

⁴³ Непотписани чланак, „Приказивање научног филма нашој средњошколској омладини“, *Ново време*, бр. 213, 11. јануар 1942, стр. 6.

репортаже, а у Коларчевој задужбини говорио је, помоћу документарних снимака, о својим утисцима и о значају који ће у будућности имати Блиски исток.

Неки од филмова који су приказивани су на Колачевом народном универзитету су: *Живи свет Африке*, *Зимски спорт*, *Из животињског света*, *Обедска бара*, *Живот на дну мора*, *У Персији* и *У земљи Бушмана*. Приказивање филмова на Коларчевом народном универзитету први пут је забележено, када је министар просвете Велибор Јонић, 14. јануара 1942. године, гледао програм састављен од следећих филмова: *Обедска бара*, *Под тропским сунцем Јаве* и *Скијање*.⁴⁴ Коларчев народни универзитет се разликовао од свих осталих биоскопа, по томе што су у његовом репертоару, током читавог рата, доминирали филмови посвећени науци и култури. Задужбина Илије Милосављевића је била јединствени биоскоп и по томе што, за разлику од осталих биоскопа, публика није пре пројекције играног филма обавезно гледала и филмске новости, тј. немачке пропагандне вести о дешавањима на фронтима.

У окупираном Београду једно време је радио и дечији биоскоп. Реч је о биоскопу *Олимпија*. Са веома скромном опремом неколико гимназијалаца је организовало биоскоп. Биоскоп је започео рад почетком 1942. године и пројекат је убрзо привукао пажњу јавности, штампе, па чак и представника власти. Биоскоп је у почетку радио у једној гаражи без прозора, и ту су давале прве представе. Рад школараца је константно напредовао, па су ускоро, уз помоћ са стране и са личним прилозима успели да набаве два пројектора и саграђена је права мала дворана. Биоскоп је убрзо добио и специјалног техничара – оператера. Рад биоскопа први пут је био прекинут услед школског распуста.⁴⁵

Др Живомир Младеновић, цензор Министарства просвете и вера, поднео је 4. марта 1942. године реферат о раду биоскопа *Олимпија*⁴⁶ у коме се може пронаћи неколико занимљивих података. Директор Олимпије био је Душан Коцић, ученик петог разреда гимназије Краља Александра. Великог утицаја имао је и Милан Јанковић ученик петог разреда исте гимназије, јер је давао локал, платно и плоче. Биоскоп је тешко долазио до филмова, понекад и нелегалним путевима, али би биоскоп вероватно и даље наста-вио са радом, да се брат Милана Јанковића није наљутио и полупао, тј. физички уништио неопходну опрему за пројекције. Тако је почетком јануара 1943. године дечији биоскоп Олимпија прекинуо свој рад.

Током окупације Београђани су почели редовније и чешће да посећују биоскопске пројекције него што је то био случај пре 1941. године. Порас-

⁴⁴ Мар. М. (Марковић Милош), „Приказивање научних филмова ђаци су пратили са великом пажњом“, *Ново време*, 15. јануар 1942, стр. 5.

⁴⁵ С. Ј. „Дечији биоскоп „Олимпија“ почиње рад“, *Ново време*, 8. септембар 1942, стр. 4.

⁴⁶ АС, Министарство просвете, Одељење за високо образовање и народну културу, Извештај о раду биоскопа *Олимпија* - Београд 4. март 1943, фасцикла 763, документ бр. 961. Цит. према: Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 61–62.

тао је и број биоскопа.⁴⁷ Окупирана Србија у том смислу није била изузетак, идентичан процес одвијао се у окупираној Француској.⁴⁸ Немачка политика пацификације становништва кроз подстицање одговарајућег културног садржаја имала је за предуслов интензиван рад биоскопа али и подстицање становништва да посећује пројекције. Током окупације су за раднике и ученике организоване посебне пројекције под повољнијим ценама, а понекад и бесплатно.⁴⁹ Филмска политика у свим окупираним земљама била је део немачке војне и политичке стратегије. Идеја водила те политике била је идеја Јозефа Гебелса да „моћ базирана на топовима може бити добра ствар, али је боље и захвалније освојити срца људи и задржати их“.⁵⁰

И у другим окупираним земљама Немачка је водила сличну политику као и у Србији: биоскопи су били под строгом контролом, често под директном управом министарстава пропаганде и културе. Филмови произведени у земљама са којима је Немачка била у рату били су најстроже забрањени. Становништво је подстицано да одлази у биоскопе, где су пред пројекције играних филмова обавезно гледали и немачке журнале, који су доносили вести са ратишта.⁵¹ Вести су у потпуности биле продукт Гебелсове пропагандне машинерије. Једна карактеристика била је заједничка како публици у окупираним земљама тако и посетиоцима биоскопа у Хитлеровој Немачкој. Гледаоци су са највише уживања гледали управо оне филмове, најчешће љубавне, који су им омогућавали потпуни ескапизам. Искључење из реалног живота и ратне свакодневице, ма како оно било кратко, често је био главни циљ посетилаца, како у Немачкој тако и на окупираним територијама. Филм је омогућавао одлазак у бестежинско време и простор, у место где фантазија постаје реалност.⁵² Новинар „Новог времена“ је забележио: „Београдска филмска публика највише воли веселе музичке филмове“.⁵³

⁴⁷ М. Мар. (Милош Марковић), „Мало статистике: Филмски живот Београда“, *Ново време*, 31. јануар 1943, стр. 5.

⁴⁸ Guy Austin, *Contemporary French Cinema*, Manchester 1996, стр. 10.

⁴⁹ Непотписани чланак, „Сталне биоскопске представе за престоничко радништво“, *Ново време*, 18. јун 1942, стр. 5; М. Мар. (Милош Марковић), „20.000 радника посетило радничке биоскопске представе“, *Ново време*, 15. август 1942, стр. 4. Било је позива да се цене у свим биоскопима снизе. Види: „Да ли ће цене биоскопским улазницама бити снижене“, *Обнова*, 4. јули 1942, стр. 5.

⁵⁰ Klaus Kreimeier, *ibid*, p. 334, 307.

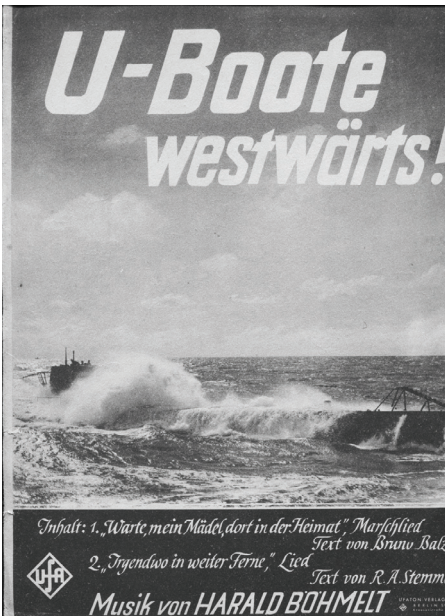
⁵¹ Guy Austin, *ibid*, p. 10; Werner Warmbrunn, *The Dutch Under German Occupation 1940–1945*, London 1972, p. 50, 289. У окупираној Србији власти су недостатак стручног особља за рад у биоскопима покушали да надоместе организовањем курсева. Мар. М. (Марковић Милош), „Први курс за стручно особље биоскопа“, *Ново време*, 10. октобар 1942, стр. 4.

⁵² Guy Austin, *ibid*, p. 10; Klaus Kreimeier, *ibid*, p. 310.

⁵³ М. Мар. (Милош Марковић), „Мало статистике: Филмски живот Београда“, *Ново време*, 31. јануар 1943, стр. 5. Запажен успех код београдске публике остварио је и мјузикл *Жене су боље дипломате* („Frauen sind doch bessere Diplomaten“). Овом филму је „Коло“ посветило репортажу. Види: Непотписани чланак, „Жене су боље дипломате“, *Коло*, бр. 9, 28. фебруар 1942, стр. 17.

Репертоар

Још од доласка национал-социјалиста на власт у Немачкој, нови режим је препознао пропагандну снагу филма. Филмски језик, као универзални медиј, који и неписмени без проблема разумеју, учинио је филм изузетно снажним пропагандним средством. Након 1933. године, најважније филмске компаније у Немачкој су национализоване и стављене су под строг државни надзор. „Филм је одлучујуће средство којим може да се утиче на мишљење народа и зато је потребно да се паметно уводи у јавни живот. Једна таква употреба учиниће велики корак унапред на путу новог духовног поретка у Европи“ – поручивао је Јозеф Гебелс.⁵⁴

Плакат за филм „U-Boote westwärts!“

Режисер чије су филмове Београђани најчешће могли видети био је Артур Марија Рабеналт, чијих је 13 филмова приказано у београдским биоскопима.⁵⁵ Међу њима је био и познати филм *Reitet für Deutschland*, („За част отаџбине“). Након избијања Другог светског рата нацистичка кинематографија је почела да ствара и већи број филмова са ратном тематиком. Упркос популарности појединих ратних филмова, попут остварења *U-boote westwärts!*, („Подморнице на запад“) током читавог трајања окупације ратни филмови нису били међу популарнијима.

Пројекције филмова у биоскопима пратиле су и пројекције филмских вести, тзв. филмских журнала. Највећи број филмских вести створила је немачка филмска кућа Уфа, тако да су вести биле познате и као Уфа магазини. Поред извештаја са ратишта, који су доминирали, филмски журнало су се састојали и од спортских, културних и недељних вести. У окупираној Србији је крајем 1942. године Немачка филмска комора отворила *Одељење за филмске репортаже*. Тако су посетиоци биоскопских пројекција од тада

⁵⁴ Јозеф Гебелс, „О значају филма у Новој Европи“, *Ново време*, 21. мај 1941, стр. 1. И пре доласка на власт нацисти су били свесни значаја филма, што се може видети са странаца званичног партијског часописа *Völkischer Beobachter*. Часопис је редовно објављивао филмске критике. Види: Detlef Mühlberger, *Hitler's Voice: The Völkischer Beobachter 1920–1933*, London 2004, p. 357.

⁵⁵ Драган Јеличић, *Кинематографске делатности у окупираном Београду*, Факултет драмских уметности, Београд 1986. Дипломски рад.

могли да погледају и репортаже снимљене у Србији.⁵⁶ Гледаоци су имали прилике да виде и филмске новости које су у потпуности биле домаће производње. Биле су то филмске новости „Нова Србија“ и „Недељни преглед“.⁵⁷

У складу са значајем који је култ личности и вође имао у националсоцијалистичкој идеологији, савремена немачка кинематографија није запостављала значајне личности немачке историје. Филм *Bismarck* је београдској публици најавило и „Ново време“ и „Коло“. Најаве су одговарале садржини филма, која је била у складу са немачким ратним потребама. Филм је говорио о Французима који желе да отму део немачких територија, о династији која је превише под утицајем својих енглеских рођака али и о парламенту

„Велики краљ“ – оригинални плакат

који није способан да брани немачке интересе. Иако је Фердинанд Коен Блинд покушао 1866. године да убије Бизмарка јер је веровао да Бизмарк жели рат са Аустријом, што је за Коена као немачког патриоту био грађански рат, филм је превасходно истицао Коеново јеврејско порекло.⁵⁸

Судећи према извештајима „Новог времена“, биографски филмови, у које је немачка филмска продукција улагала знатна средства, добро су били примљени од стране београдске публике. Од скувих биографских филмова београдска публика је могла да види и филм *Der große König* („Велики краљ“).⁵⁹ Филм посвећен пруском краљу Фридриху Великом је такође био обликован тако да се што ефектније уклопи у национал-социјалистички систем вредности. Филм је практично промовисао *Führerprinzip* – значај вође, дисциплине и слепог праћења наређења.⁶⁰

Филмови произведени у Хитлеровој Немачкој обилovali су антисемитским садржајем.⁶¹ Међутим, један мањи број филмова био је у потпуно-

⁵⁶ „У Београду је организована стална служба филмског журнала 'Уфе', *Обнова*, 21. децембар 1942, стр. 6.

⁵⁷ Детаљније о томе види: Мирослав Савковић, *н. д.*, стр. 49.

⁵⁸ М., „Нови биографски филмови: Бизмаркова личност на филму“, *Ново време*, 23. мај 1942, стр. 6; Непотписани чланак, „Бизмарк“, *Коло*, бр. 18, 2. мај 1942, стр. 17.

⁵⁹ Мар., М., „Велики краљ“, *Ново време*, бр. 526, 17. јануар 1943, стр. 5. Више о самом филму: „Велики краљ“, *Филмске новости*, бр. 7, стр. 7, 8.

⁶⁰ Опширан прилог о филму објавило је „Коло“: Непотписани чланак, „Велики краљ“, *Коло*, бр. 15, 11. април 1942, стр. 12.

сти посвећен Јеврејима. Најпознатији међу њима *Jud Süß* („Јеврејин Зис“), *Der Ewige Jude* („Вечити Јеврејин“) и филм *Die Rotschilds* („Ротшилди“) приказани су и београдској публици. О овим антисемитским филмовима извештавао је дневни лист „Обнова“. Филм *Јеврејин Зис* најављен је као монументално дело немачке филмске продукције. „Златно доба сувереног јеврејског господарења прошло је“, истакнуто је у најави овога филма. Такође, истакнуто је да је међуратни Београд гледао пре свега америчке филмове јер је међу власницима београдских биоскопа било Јевреја.⁶² Филм *Вечити Јеврејин* имао је премијеру у августу 1942. године. Филм који је говорио о „паразитској“ и „нецивилизованој“ раси Јевреја најављен је као „документарни филм“ о животу Јевреја и о „машинацијама међународног Јеврејства“.⁶³

Захваљујући истраживањима Драгана Јеличића познат нам је укупан број филмова који су приказани у београдским биоскопима током окупације. Током читаве окупације примат су имали филмови лаког и забавног садржаја, а може се и приметити да је број приказаних филмова опадао у годинама након 1941. године:⁶⁴

Година	1941.	1942.	1943.	1944.
Број приказаних филмова	148	137	92	53

Број приказаних филмова по годинама

Београђани су имали прилику да виде и нешто што публика у Немачкој није. Крајем месеца маја и током прве половине јуна 1944. године у београдским биоскопима приказан је филм *Titanic* („Титаник“).⁶⁵ Један од најскупљих подухвата нацистичке кинематографије никада није приказан у Немачкој. Биоскоп у коме је требало да се одржи премијера био је срушен у савезничком бомбардовању уочи саме премијере, а Гебелс је потом одлучио да се филм не приказује. Веровао је, у време све учесталијих и разорнијих савезничких бомбардовања, да немачкој публици не треба пуштати филм о масовном страдању.

Поред филмова из Немачке, београдска публика је имала прилике да види и остварења из Мађарске, Италије, Чехословачке, Француске, Шпаније, Шведске, Финске, Данске, Јапана. Норвешке и један споменути цртани

⁶¹ О томе детаљно у: Милан Кољанин, „Филмска пропаганда – увод у Холокауст“, *Годишњак за друштвену историју*, VII/1, 2000, стр. 35–51.

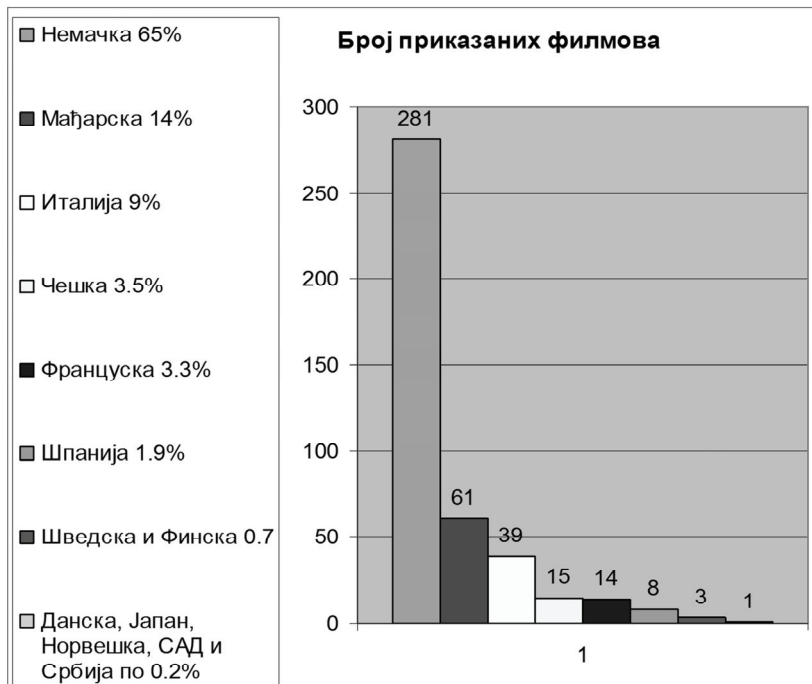
⁶² П. О.(обрадовић), „Јеврејин Зис – Монументално дело немачке филмске продукције“, *Обнова*, 12. јул 1941, стр. 9.

⁶³ „Вечити Јеврејин – документарни филм о животу Јевреја у Пољској“, *Обнова*, 31. август 1942, стр. 10.

⁶⁴ Драган Јеличић, *н. д.*, стр. 74. За 1941. годину рачунати су само филмови приказани после потписивања капитулације.

⁶⁵ Богато илустрована најаву филма објављена је у: „Титаник“, *Филмске новости*, бр. 14, стр. 8.

филм из САД. У укупном броју приказаних филмова апсолутно су доминирали филмови немачке производње.

Број приказаних дугометражних играних филмова по земљама настанка⁶⁶

Београдска публика је имала прилике да види и пар играних остварења домаће производње. Били су то филмови познатог београдског акробате Драгољуба Алексића. Први Алексићев филм био је „Краљ ваздуха“. Филм, који нажалост није сачуван, састојао се од пет акробација које је изводио Драгољуб Алексић.⁶⁷ Филм је премијерно приказан 6. јануара 1942. године у биоскопу *Метропол*.⁶⁸ Сцена која је највише привлачила публику састојала се од Алексићевог држања зубима за авион који лети. Филм, чији је највећи део снимљен пре окупације, налазио се на репертоару биоскопа *Метропол* све до 13. јануара.

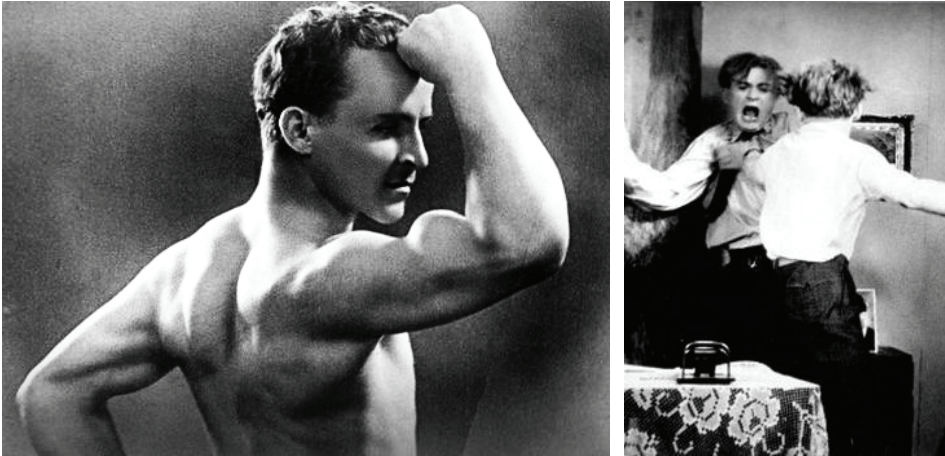
Један од најгледанијих филмова у београдским биоскопима током окупације било је друго остварење Драгољуба Алексића *Невиност без заштите*. Алексић, акробата и популарни „човек од челика“, током рата користећи скромну технику успео је да снимити филм, који ће заувек имати место у историји српске културе – био је то први српски играни тон филм.

⁶⁶ Драган Јеличић, *н. д.*, стр. 74.

⁶⁷ Непотписани чланак, „Снимљен је филм који приказује вратоломије познатог акробате Алексића“, *Ново време*, 17. децембар 1941, стр. 6. Неколико сцена је остало сачувано тако што их је Алексић искористио и у свом наредном филму *Невиност без заштите*.

⁶⁸ „Биоскопски репертоар“, *Ново време*, 6–10. јануар 1942.

Алексић је у свом филму сам играо главну улогу. Филм чија је радња представљала спасавање девојке из невоље, однос моћних и малих људи, представљао је слављење снаге тела и воље.⁶⁹

Драгољуб Алексић – акробата и филмски стваралац
лево: „Човек од челика“, десно: сцена из филма „Невиност без заштите“

Филм *Невиност без заштите* био је дефинитивно завршен у фебруару 1943. године. Прво је приказан властима, како би добио одобрење за јавно приказивање. Првој пројекцији присуствовао је и министар просвете Велибор Јонић, као и његов помоћник Владимир Велмар-Јанковић.⁷⁰ Филм је премијерно приказан у биоскопу *Таково*, 15. фебруара 1943. године. Представу је поред филма Драгољуба Алексића сачињавао и документарни филм о негативним странама америчког начина живота.⁷¹ Током четири недеље приказивања, филм је видело преко 62.000 гледалаца.

Београдска публика је имала прилике да види и неколико домаћих глумаца у филмским остварењима стране производње. Посебно би требало издвојити Светислава Петровића, рођеног Новосађанина, који се тридесетих година наметнуо као успешни глумац у европским оквири-

⁶⁹ Душан Макавејев је у свом документарном филму *Невиност без заштите*, снимљеном 1968. године који је посвећен акробати Алексићу, истакао да је оригинални филм *Невиност без заштите* из 1942. године изостављен из историје југословенског филма зато што је снимљен за време окупације. У Макавејевовом документарцу Алексићеви сарадници истицали су те 1968. године да је један део неопходног материјала за филм 1942. године добијен тако што су давали шунке и саламе немачким официрима који су их за узврат снабдевали филмском траком.

⁷⁰ С.(отировић), Вл.(адан), „Приказивање првог српског тон филма“, *Ново време*, 13. фебруар 1943, стр. 4.

⁷¹ Непотписани чланак, „Два занимљива филма код ’Такова’“, *Ново време*, 17. фебруар 1943, стр. 4.

ма. Београдска публика је имала прилике да га види у бројним остварењима снимљеним уочи и током рата.⁷²

* * *

Штампа објављивана у окупираној Србији без икакве сумње представља вредан извор за проучавање историје Србије у Другом светском рату. Када је реч о биоскопима, штампа не представља тек један од извора, она је без сумње најважнији извор. Домаћи новинари су о раду биоскопа ревносно и педантно извештавали. Новинске странице садрже сведочења која пружају јасан увид у немачку окупациону политику, али и у пропаганду и политику владе Милана Недића.

Немачка окупациона управа убрзо након капитулације Краљевине Југославије предузела је све мере како би дошло до „нормализације“ живота у окупираној Србији, самим тим и у престоници. Судаћи према темељним истраживањима немачке окупационе политике широм Европе и према истраживањима идеја Јозефа Гебелса, и уколико посматрамо рад биоскопа у окупираном Београду, можемо закључити да је немачка окупациона политика у Србији вођена по принципима примењиваним и у другим окупираним земљама. Култура, самим тим и рад биоскопа, били су под строгим надзором. Не само да су филмови били цензурисани, већ је и увоз филмова био под контролом немачких фирми. Из тог разлога готово да се никада и није догодило да поједини филмови буду забрањени, јер оно што је цензорима могло да засмета није се ни могло наћи на репертоару.

Београдска публика је у биоскопима имала прилике да види велики број филмова. Укупно је приказано 430 играних дугометражних филмова. Доминирали су играни филмови немачке (65%), мађарске (14%) и италијанске (9%) производње. Биоскопски репертоар био је истовремено и богат и ограничен. Био је богат судаћи по укупном броју филмова, док се немачка цензура потрудила да публика гледа превасходно филмове немачке производње, који су редовно обилovali пропагандним садржајем. Обавезан део репертоара биле су и филмске вести, које су извештавале о успесима немачке војске на фронтима широм Европе. Како су са одмицањем рата успеси немачке војске постајали све ређи, филмске вести су доносиле прилоге о херојским припадницима немачких оружаних снага који су требали да постану пример и узор.

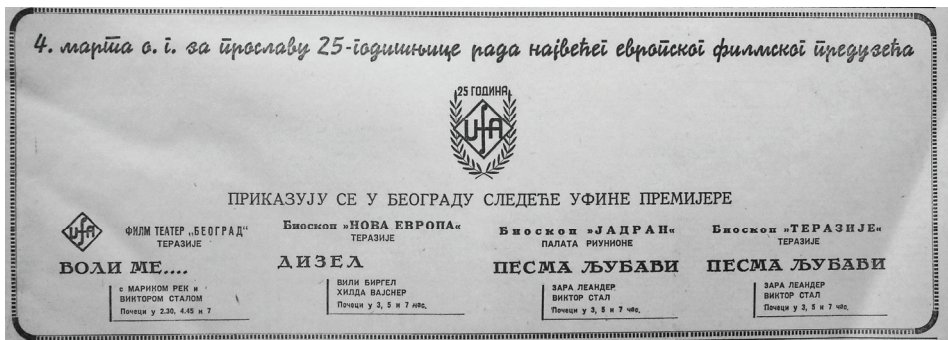
Један од принципа немачке окупационе политике је било уверење да исправна културна политика може допринети пацификацији окупираног

⁷² Београдска публика је имала прилике да Петровића гледа у следећим остварењима: *Einmal der liebe Herrgott sein* („Кад бих био бог“), *Zentrale Rio* („Трговци девојкама“), *Parkstrasse 13* („Подоћна исповест“), *Die Nacht der Entscheidung* („Грешна ноћ“), *Starker als die Liebe* („Јача од љубави“), *Unter Ausschluss der Oeffentlichkeit* („Тајно суђење“), *Être itêl-tek!* („Осуђен на живот“). Светислав Петровић је глумио под именом Иван Петровић (Ivan Petrovich).

простора. Проучавање рада биоскопа наводи нас на два закључка. Окупационе власти, али и влада Милана Недића, посвећивале су знатну пажњу раду биоскопа и трудили су се да подстакну различите слојеве становника да биоскопе посећују. Истовремено, становници Београда су изузетно често посећивали биоскопске дворане.

И влада Милана Недића приметила је значај биоскопа као средства информисања и ширења пропаганде. Промена имена биоскопа, напуштање интернационалних назива и увођење домаћих топонима, као и увођење ћириличног титла уклапало се у опште токове културне политике Владе народног спаса. Иако су били лишени материјалних и техничких средстава које су немачке снаге имале, и домаћа колаборационистичка управа успела је да и вести о њеном деловању пронађу пут у филмске новости.

Ако је за окупационе снаге одлазак становништва у биоскопе значајно прилику да ширу своју пропаганду, за становнике Београда је одлазак у биоскоп пре свега значајно напуштање тешке ратне свакодневице и одлазак у један други свет, лишен брига и патње. Иако су домаћи филмски критичари писали да су забавни филмови углавном лишени било какве уметничке вредности, управо су такви филмови привлачили највише публике. Како је забележио новинар „Новог времена“: „Београдска филмска публика највише воли веселе музичке филмове“.

Улазница за посебни програм поводом прославе годишњице предузећа „УФА“